

Život a pracovní podmínky cizinců v Plzni

Antony Holeček

Abstrakt:

Reportáž na konkrétních příbězích a firmách přibližuje postavení cizinců v Plzni a dopady ekonomické krize i české migrační politiky na jejich situaci. Poukazuje tak na některé stále neřešené problémy, kterým musí cizinci v České republice čelit.

Město Plzeň během posledních let díky ekonomické expanzi vybudovalo největší průmyslovou zónu v zemi. Všichni byli spokojeni, znamenalo to přísun investorů, mnoho nových pracovních uplatnění a v neposlední řadě i nemalý zisk pro město. Nikdo nepochyboval o velkoleposti projektu „Borská pole“. Poptávka po pracovní síle mnohonásobně převyšovala nabídku, a tak začal masivní „dovoz“ zahraničních pracovníků. Pro obyčejné lidi z Vietnamu, Ukrajiny, Mongolska a dalších zemí se brzy stala naděje na lepší budoucnost jejich nejděsivější noční můrou. Otázkou je, kde se v tomto modelu stala chyba? Říká se, že příležitost dělá zloděje. V České republice díky nedokonalosti zákonů či absenci jejich dodržování vzniklo dokonalé podhoubí pro ty, kteří bez skrupulí chtějí co nejrychleji zbohatnout na bezmocnosti druhých. Navíc nikdo si před pár lety nepokládal otázku, co bude s těmito lidmi, až práce nebude.

Ve čtvrtém největším českém městě, Plzni, žije podle oficiálních statistik cizinecké policie nyní (na podzim roku 2009) téměř 17 000 cizinců. Tento údaj však ve skutečnosti není tak reálný, jak by si mnozí přáli. Přesnější počet cizinců v tomto městě se dá jen stěží odhadnout, lze však s určitostí říci, že se jedná o podstatně vyšší číslo, protože mnoho zahraničních pracovníků není v Plzni vůbec hlášeno. Důležitější než samotný počet cizinců je však fakt, že velké procento z těchto lidí se setkalo při svém působení v Plzni s jednáním, které bylo a je proti lidským právům. Popis originálních a mnohdy až absurdních praktik personálních agentur a družstev za tiché součinnosti či přirozené nevšímavosti úřadů je více než vypovídající. Podívejme se nyní na zkušenosti několika cizinců z Plzně, jejichž příběhy autor zmapoval.

Mongolská naděje – Saran – Nepracuješ, studuješ...

Saran do Česka přijela pracovat proto, aby získala finanční prostředky na studium svých dětí. Předpokládala, že peníze (10 tisíc dolarů) půjčené na cestu a zařízení víza do roka splatí a pak začne konečně vydělávat. O svém působení v Plzni ale nyní říká, že nikdy netušila, co člověk dokáže vydržet. Z počátku pracovala jako agenturní pracovnice v místním Panasonicu společně s dalšími cizinci (v době ekonomického boomu byl počet cizinců v Panasonicu cca 3 tisíce osob – pozn. autora). Díky velmi těžkým pracovním podmínkám ve firmě se u ní objevily zdravotní problémy, konkrétně se jednalo o chronické respirační onemocnění, a tak za pomoci známého za úplatu (výši poplatku cizinka nevedla, pozn. autora) přestoupila do nové agentury (jednalo se o agenturu Trinity partners) a začala pracovat ve firmě Yazaki vyrábějící kabelové instalace pro automobilový průmysl.

Saran však netušila, že tato agentura má své vlastní praktiky jak zacházet se svými pracovníky. Po čase se začala ptát, zda by jí mohli dát pracovní smlouvu, ale bylo jí řečeno, že je zatím vedená jako na studijní stáži – zaškolování, a že se stále čeká na její pracovní povolení z úřadu práce. Přesto, že pracovní povolení po čase dostala, pracovní smlouvu nikdy neviděla. Pro ni bylo alespoň rozhodující, že dostává nějaké peníze. Zálohy za plat v obálkách jim na ubytovnu vozil pan Basankhu, také Mongol, který často za firmu vystupoval. Saran nevěděla o žádném cizinci, který by za jejího působení ve firmě pracovní smlouvu měl. Kdo chtěl pracovat, tak to neřešil. Navíc mnoho cizinců ani nevědělo, že má pracovní smlouvu dostat. Snaha udržet si práci často spojená se základní neznalostí institucionálního prostředí pak přirozeně vedla ke snadnější manipulovatelnosti těchto lidí. „Nechtěla jsem dělat potíže, a tak jsem raději mlčela. Zním lidi co si stěžovali a další den už na směnu nepřišli,“ vysvětluje Saran, proč se pracovní smlouvy nedožadovala vehementněji.

V prosinci 2008 nařídila agentura svým zaměstnancům neplacené volno s tím, že další práce bude po Vánocích. Malá část z nich nakonec skutečně k další práci nastoupila, ale až na konci ledna. Pracovní i platové podmínky (konkrétně se jednalo např. o stále častější neplacené a nařízené volno, hrubé jednání se zaměstnanci aj., pozn. autora) se ale horšily, práce bylo málo a mnoho odpracovaných hodin se zaměstnancům nepočítalo, přestože na pracovních výkazech z Yazaki napsané byly. Postupně nechávala agentura své zaměstnance stále více dnů čekat bez práce na ubytovně, ale s příslibem, že práce bude. „Musela jsem si půjčovat peníze od známých, dala jsem šperk po babičce do zastavárny. Bylo to hrozné. Říkala jsem si, co mám proboha dělat, kdo by chtěl o mojí situaci slyšet,“ popisuje Saran tehdejší situaci.

Na jaře roku 2009 se Saranin zdravotní stav natolik zhoršil, že se rozhodla vyhledat lékaře. Zjistila však, že má neplatné zdravotní pojištění. S pomocí jedné neziskové organizace pak zašla s asistentem na zdravotní pojišťovnu VZP, kde jí bylo řečeno, že pojištění již nemá, protože jí ho nový zaměstnavatel nikdy nezaplatil. Víc se od pojišťovny nedozvěděla. Saran proto zatelefonovala do agentury, kde jí bylo sděleno, že u nich nikdy nepracovala a že celou dobu byla vedena jako osoba na studijní stáži. Ostatní krajané ji doporučovali, ať zajde za panem Basankhu, který za úplatu prý vyřídí i zdravotní pojištění. Saran ale peníze neměla.

Stejně jako ostatní „zaměstnanci“ agentury měla pracovní povolení od Úřadu práce v Plzni, v agentuře byla vedena jako osoba na studijní stáži a zdravotní pojištění za ní zaměstnavatel neodváděl. Někteří z jejich kolegů pak už neměli ani platné pracovní povolení, protože jim nebylo prodlouženo. „Jediný papír – pracovní povolení, který jsem měla s razítkem a podpisem jsem tiskla k sobě, jakoby to byl poklad. Ale co dál, vízum mi za tři měsíce končí a já ho potřebuji prodloužit,“ dodává Saran k tomu, jak jí bylo.

Hodně Mongolů, kteří pracovali pro agenturu Trinity partners, bylo na ubytovně v malé vesničce u Plzně. O jednání agentury svědčí i fakt, že koncem roku 2008 byli na ubytovnu přivezeni další lidé rovnou z letiště. Podstatná část z těchto lidí, kteří v Česku vůbec nezačali pracovat, opět odjela v návratovém programu Ministerstva vnitra. Několik dalších Mongolů přes noc někdo odvezl za hranice. Podle Saran v tom měl opět figurovat pan Basankhu. Jedna Mongolka, která byla odvezena do zahraničí, pak Saran volala, že je odvezli do azylového domu ve Švýcarsku. Od té doby se již nikdy neozvala.

Když se autor tohoto článku zajímal o vyjádření majitele agentury Trinity partners, pana Keselici, bylo mu v telefonickém rozhovoru potvrzeno, že agentura měla smlouvu s podnikem Yazaki na školení zahraničních zaměstnanců. Na otázku, že své mongolské zaměstnance vedl jako osoby v zaškolovacím procesu, ale oni přitom pracovali, argumentoval, že to bylo způsobeno dlouhými lhůtami při vyřizování pracovního povolení ze strany úřadu práce. Úřad práce navíc nemá povinnost pracovní povolení vydat. To, že lidé byli vedeni na zaškolování více jak půl roku, pan Keselica odmítá. Pokutu z úřadu práce, která byla stanovena na 2 miliony korun, sice řeší, ale prý pouze kvůli tomu, že došlo k různým nedorozuměním. O to překvapivější pro autora bylo zjištění, že pracovní smlouvu v Trinity partners její zbylí zaměstnanci dostali až na začátku léta 2009, a to ne všichni.

Další zarážející skutečnost v jednání této agentury je, že se v krajském Centru na podporu integrace cizinců, které v Plzni provozuje Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra, obrátil výše zmiňovaný pan Basankhu s žádostí o jazykové kurzy češtiny, které by Centrum na podporu integrace cizinců realizovalo pro skupinu Mongolů přímo na ubytovně u Plzně. Dle zjištění se jednalo o Mongoly, kteří jsou zaměstnáni na základě pracovních povolení právě v Trinity partners. Že by shoda náhod, nebo určitá pojistka, když se řeší pokuta z úřadu právě díky fiktivnímu zaškolování? Dokonce se za tyto „bezplatné“ kurzy českého jazyka měl vybírat poplatek 1 000 Kč měsíčně. Nakonec však na základě vyjádření, které si nechalo Centrum na podporu integrace cizinců poslat od cizinecké policie, kurzy prozatím nebyly realizovány. Zasláné vyjádření se mělo týkat trestní minulosti pana Basankhy, který byl před několika lety odsouzen za poškozování cizích práv a podvody k podmíněnému trestu - podmínka stále trvá. Jednalo se o podvodné jednání právě na mongolských dělnících v personální agentuře Edymax.

Pan Keselica, majitel agentury Trinity partners potvrdil, že pro své zaměstnance dohodli kurzy češtiny, ale sám přesně neví, proč to nedopadlo. Na otázku, zda u něj pan Basankhu je zaměstnán, odpověděl, že dotyčný u něj pracoval, ale teď už mu jen vypomáhá. O jeho

problému s předešlou agenturou ví, ale prý byl obětí. Zjištění, že pan Basankhu vozil výplaty zaměstnancům na ubytovnu, odmítá. Zajímavé však je, že dotyčný Mongol i v době telefonátu s panem Keselicou vystupoval za firmu, ačkoliv v ní údajně již nepracoval. Ve firmě Yazaki se pohyboval dle vyjádření zaměstnanců velmi často. O jeho pravém postavení lze tedy pouze spekulovat.

Autor se obrátil i na Úřad práce v Plzni, pod který agentura Trinity partners spadá. Ředitel úřadu práce Plzeň, inženýr Novotný, nepopřel skutečnost, že některé agentury podvádějí formou studijních stáží a zaškolování zahraničních pracovníků. Zdůraznil skutečnost, že nová pracovní povolení v současnosti úřad práce téměř nevydává. Co se týká prodlužování pracovních povolení, tam je to prý vždy s ohledem na situaci na trhu práce. Klíč, podle kterého někteří prodloužení pracovního povolení dostanou a někteří ne, nedokázal ale blíže vysvětlit.

Další pracovník z plzeňského úřadu práce, pan Očkaj, pověřený právě kontrolou personálních agentur nejdříve tvrdil, že se nesetkal s agenturou, která by měla lidi na studijních stážích. Při konkrétní otázce na agenturu Trinity partners pak odpověděl, že nemůže sdělit jméno agentury, výši pokuty, či zda je tento případ ještě v šetření. Problémy týkající se neexistence pracovní smlouvy nebo výplatních pásek prý nejsou v kompetenci úřadů práce, ale v kompetenci Oblastního inspektorátu práce.

Příběh Saran není podle zkušeností autora rozhodně ojedinělý. Existuje mnoho personálních společností, které praktikovaly obdobné jednání s cílem snížit povinné náklady na pojistné. Eufemisticky řečeno, kontrolní mechanismus těchto společností není dokonalý, jak potvrdil i samotný kontrolor z Úřadu práce Plzeň. Zodpovědnost koncového zaměstnavatele, v našem případě Yazaki, není žádná.

Je minimálně zarážející, že český stát seškrtává v současnosti rozpočet ve všech oblastech, ale na druhou stranu nedokáže důrazněji ohlídat povinné platby zaměstnavatelů, které by v celkovém počtu byly výrazné. O situaci migrantů samotných ani nemluvě.

Ztratit legální status je zbytečné, stačí peníze

Dalším zajímavým zjištěním šetření autora byla skutečnost, že v Plzni pravděpodobně nepříbily tisíce migrantů bez oprávnění k pobytu (tzv. „nelegálů“). Mnoho cizinců si totiž rychle změnilo (respektive často jim byl za nemalou úplatu změněn) zaměstnanecký poměr na účastníka družstva, nebo osobu samostatně výdělečně činnou, tzn. podnikatele. Tito lidé pak pracují v továrnách dál. Od počátku roku 2009 sice cizinecká policie přestala vydávat vízum za účelem účasti v právnické osobě, tzn. družstevní, ale nepočítalo se s faktem, že existuje mnoho družstev, které mají oficiální licenci posvěcenou Ministerstvem práce a sociálních věcí co by personální agentury. Úřady práce na základě instrukcí z ministerstva postupně přestaly vydávat nová pracovní povolení agenturám a stará prodlužují pouze s ohledem na situaci na trhu práce. Ale pracovat pro družstvo je jiné, o to čeští občané povětšinou nestojí. Úřady

práce povolení pro družstva vydávají bez komplikací. Vtip spočívá v tom, že na člena družstva se nevztahují podmínky vyplývající ze zákoníku práce. Členové družstva tedy podle zákona nepobírají mzdu, ale odměnu za práci pro družstvo, a to jen v případě, že družstvo má zisk. Kontrola družstev je ze strany státu téměř nulová.

Pouze na území Plzně působí přes sto družstev, mnohé z nich jsou ve vlastnictví cizinců, kteří zde již trvale žijí. Náplň družstva je často tak proměnlivá, že se pod ní dá schovat v podstatě cokoli. Družstva si tak díky nedokonalosti zákonů mohou dělat se svými zahraničními pracovníky v podstatě co se jim zlíbí. V družstvech neexistuje žádné dovolání, a kde není žalobce, není ani soudce. Cizinci jsou v současnosti rádi za jakoukoli práci, a tak přistupují na špatné podmínky práce právě ve družstvech. Není to však jev poslední doby. Dle vyjádření bývalého pracovníka personální agentury, celý loňský rok (2008) družstva tlačila personální agentury do pozice krajně nekonkurenční. Vzhledem k tomu, že družstva neodváděla povinné odvody státu, mohla nabízet své pracovníky za ceny, které si agentura, která chtěla podnikat seriózně, nemohla dovolit. Koncové firmy zajímala hlavně cena, nikoli to, zda mají jimi najatí pracovníci férové pracovní podmínky nebo zda jimi najatá personální agentura nebo družstvo dodržuje zákony. Podívejme se opět na jeden konkrétní příběh člověka, který se do České republiky vydal za prací.

Ukrajinská naděje - Pan Sergej

Pan Sergej přijel do Čech z Ukrajiny na konci roku 2008. Začal pracovat pro družstvo¹, které ho zaměstnalo v jedné potravinářské firmě v Plzni². Za zaměstnanecké vízum přitom zaplatil 500 eur a za povolení a práci v potravinářském závodu zaplatil dalších téměř 900 dolarů³. Podle Sergeje v potravinářské firmě pracovalo zhruba sto dalších cizinců, vedle ruský mluvících ještě Mongolové a Vietnamci, ti prý většinou načerno.

Sergej sám pracovní smlouvu ani výplatní pásky nikdy nedostal. Jako všichni musel pracovat dvanáct hodin, podle oficiálních záznamů (a jak museli zaměstnanci tvrdit) však všichni pracovali hodin pouze osm. Přirozeně se nabízí otázka, proč lidé na takové podmínky přistoupili. Při rozhovorech se většinou shodli na tom, že chtěli začít splácet vzniklé dluhy co nejrychleji, tak na jednání firmy prostě kývli. Ve skutečnosti se pak pracovní podmínky ukázaly jako mnohem horší. Každý měsíc byly zaměstnancům (papírově společníkům družstva) strhávány nesmyslné pokuty z výplaty. Majitelka družstva přepisovala i pracovní výkazy tak, že vždy „zmizel“ určitý počet hodin, který daný člověk odpracoval. Když Sergej chtěl potvrzení přímo od firmy o tom, kolik hodin odpracoval, řekli mu, že je to věcí družstva-agentury. Proti družstvu byl ovšem Sergej bezbranný, to mu totiž dalo jasně na srozuměnou, že pokud nepřistoupí na jejich podmínky, ztratí legální status.

¹ Jméno družstvo není uvedeno z důvodu obavy respondenta o svoji bezpečnost.

² Jméno firmy opět neuváděno z důvodu ochrany respondenta.

³ Poplatek za vízum za účelem zaměstnání (v textu označené jako zaměstnanecké vízum) je dle sazebníku Ministerstva zahraničních věcí v závislosti na typu víza 2 500 až 2 800 Kč, tedy zhruba 95 až 106 euro. Poplatek za povolení k zaměstnání je 500 Kč, tedy zhruba 28 USD.

Další zarážející skutečností je, že ačkoliv Sergej nikdy nebyl u lékaře na prohlídce, dostal zdravotní průkaz, který je v potravinářské profesi nutností. Za vydání průkazu musel majitelce družstva zaplatit tři tisíce. „Každé družstvo má nějakého lékaře, který kartičky (zdravotní průkaz – pozn. redakce) vydá, aniž by někoho z těch lidí viděl,“ vysvětluje Sergej dle svých zkušeností v Česku neojedinělou praxi. Je zbytečné si klást otázku, co kdyby dostal tímto způsobem zdravotní průkaz například člověk se žloutenkou.

Pracovní podmínky byly podle Sergeje velmi zlé: psychické ponižování, zesměšňování, ale dokonce i sexuální násilí na ženách nebylo výjimkou. Samotná potravinářská firma jim navíc strhávala z výplaty horentní sumy za jídlo (stravné), které vůbec neodpovídalo ceně, a to i když si ho lidé nevzali. V podstatě se dá říci, že Sergej a ostatní zahraniční pracovníci si v součtu vydělali na bydlení a jídlo, víc jim po všech „družstevních“ pokutách nezbylo.

I v Sergejově případě se vyskytly zdravotní problémy, při kterých musel vyhledat lékaře. Netušil, že právě takové „vyskakování si“ jako je návštěva lékaře, se mu stane osudné.

Nejdříve ho z práce k doktorovi vůbec pustit nechtěli. Dále Sergej vysvětluje: „Už jsem si nedělal žádné iluze, tak jsem zašel se svojí kartičkou na zdravotní pojišťovnu, zda mám vůbec platné pojištění. Paní z pojišťovny se to moc nelíbilo, prý je to věcí zaměstnavatele, prý ho platné mám, ale nijak více mi to potvrzovat nebude. Za chvíli mi volala již majitelka družstva, které pohotová úřednice dala vědět, že se nějak vyptávám. Majitelka se velmi zlobila.“

Po této události chtěla majitelka družstva od dotyčného kartičku zdravotního pojištění vrátit, to Sergej ale odmítl. Podařilo se mu najít práci v Praze a z Plzně co nejrychleji odešel, i když tak přišel o legální status. Dovolil si příliš? Za pár dní ho přepadla skupinka rusky mluvících mužů a surově ho zmlátila, prý si moc vyskakuje. Na policii se mu rozhodně nechtělo, protože od jiných cizinců slyšel o propojení některých majitelů družstev a policistů, a navíc po zážitku s úřednicí už důvěru v české instituce neměl. V současnosti Sergej již pracuje jinde, ale na tyto zážitky nezapomene. Jeho případ přitom není ojedinělý. Od dalších zahraničních pracovníků slyší člověk, který se mezi nimi pohybuje déle a získá jejich důvěru, historky velmi obdobné. Mění se jen osoba, způsob násilí a důvody, které k němu vedly. V tomto systému, který se vymyká zákonům našeho státu i základním lidským právům, je výmluvné, s jakou jistotou, hraničící až s drzostí, majitelé družstev jednají na úřadech a k tomu porušují ty zákony, které se jim pro jejich podnikání nehodí. Pokud by si něco takového dovolil malý český podnikatel bez potřebných kontaktů, nejspíš by rychle narazil.

Kde je logika...?

V průběhu vzniku této reportáže autora zarazilo, že agentury v současnosti (téměř) nedostávají prodloužení pracovního povolení pro cizince ze třetích zemí, ale pracovní povolení zaměstnancům družstva jsou prodlužována bezproblémově. A to navíc u zaměstnanců-družstevníků, kteří žádají o povolení rovnou na několik míst výkonu – většinou se jedná o adresy továren v Plzni. Ředitel Úřadu práce Plzeň se k tomu staví takto: „Já

nesoudím podle toho, jestli je to Mongol, Vietnamec anebo kdo. Ale u družstev je to poněkud složitější, protože tam jde o družstevníka, o vstup do družstva. Daleko hůře se tam uplatňuje Čech.“ Na naší námitku, že tito družstevníci pracují opět v továrnách, odpovídá: „To už si netroufnu soudit, nicméně ve chvíli, když po nás družstvo žádá pracovní povolení, tak obvykle je to spojené se vstupem do družstva. A odměňování je tam závislé řekněme na zisku družstva, protože tam se nejedná o standardní pracovní poměr. To, jestli to družstvo někam dál toho člověka pouští, to už je další záležitost.“

Na tento postoj vznesl autor námitku, že během rozhovorů s cizinci mu bylo ukázáno pracovní povolení získané od dotyčného úřadu práce, kde je uvedeno pět výkonů práce, pět různých továren. Odpovědí bylo, že úřad práce nemá kompetenci zasahovat do pracovně-právních vztahů, jaké ta družstva mají s firmami. To, že například do Panasonicu nedostaly agentury povolení, ale družstva umísťují stejné lidi do jiných firem, zřejmě pro úřad práce zarážející není. Přesto se nám může zdát, že to dosti silně nabourává teorii úřadu práce o ochraně zaměstnanosti Čechů. Hlavní je přeci fakt, že český občan nemá zrovna zájem pracovat pro nějaké družstvo jako jeho člen, i když v důsledku místo ve firmě, o které by třeba stál, dostane právě družstevník. Podle vyjádření ředitele úřadu práce se tak děje i proto, že u družstev je obtížnější zamítnat povolení.

Jiný pracovník plzeňského úřadu práce, který má na starosti kontrolu, zmínil v rozhovoru s autorem další problematické informace týkající se družstev. V praxi může družstvo klidně půjčit „své lidi“ jiné firmě, jedná se tak o obchodní věc mezi družstvem a dotyčnou firmou. Na otázku zda je normální a v souladu se zákonem, že družstevník má v pracovním povolení třeba pět výkonů práce, odpovídá, že to může být. A dál poukazuje na problém, že na kontrolu na celou Plzeň jsou na úřadu práce jen dva kontroloři, a tak nemají šanci všechny nedostatky obsáhnout.

„Navíc, když je to družstevník, je to jejich věc. Když to tam má napsaný, tak to tam má napsaný,“ vysvětluje smutnou skutečnost.

Takovéto chování a interpretace předpisů (respektive ne/sledování jejich smyslu) působí přinejmenším sporně. Nutno dodat, že se vůbec nejedná o věc specifickou právě pro Plzeň. K podobným situacím docházelo a dochází v celé České republice, nicméně vzhledem k tomu, že chybí jednotná metodika i postupy, může se situace na jednotlivých úřadech práce částečně lišit.

V praxi je navíc téměř nemožné najít cizince, který by si pracovní povolení či jeho prodloužení vyřizoval sám, zejména z důvodu četných bariér, jako je neznalost jazyka, zákonů i fungování úřadu práce. Existuje spousta rádoby poradců a zprostředkovatelů, kteří pracují pro agentury a družstva, a kteří s plnými mocemi od cizinců vše zařídí. „Vše“ má svoji cenu, a tak cizinci, kteří v našem státě chtějí pobývat legálně, musí přistoupit na pravidla této hry. Když se na Magistrátu města Plzně pořádal seminář s pracovně právní tematikou pro cizince, příspěvek o oficiálních částkách při získávání a prodloužení pracovního povolení vyvolal v sále silný nepokoj. Lidé zaplatí za různě dlouhé povolení od šesti do dvaceti tisíc

korun a přitom samotný správní poplatek stojí pět set korun, prodloužení dokonce jenom polovinu. Zkusme si i položit otázku, kolik z těchto zprostředkovatelů alespoň zdaňují takto získané příjmy. Za každou takovou plnou mocí stojí úplatek nebo minimálně vysoce nadhodnocená odměna za práci, ale to nikdo neřeší. V ČR dokonce existují firmy, které takovéto služby dokonce prezentují na svých webových stránkách, je to přeci legální.

Mám toho dost, chci domů – tak zaplat'...

Pro cizince, kteří se v letošním roce (2009) dostali do tíživých životních podmínek, schválil český stát tzv. projekt dobrovolných návratů. Projekt hlásal, že pokud se cizinec dobrovolně přihlásí, stát mu zajistí cestu domů a k letence přidá 500 eur. Někteří cizinci, zejména ti v tristní situaci, se proto začali obracet na cizineckou policii s žádostí o zařazení do tohoto programu. Zde ovšem narazili. Pro zařazení do programu totiž potřebovali výpověď od zaměstnavatele, která měla v sloužit jako určitá pojistka proti zneužívání. A tak pochybné společnosti brzy přišly na další možnost výdělků ve smyslu „Chceš výpověď? Zaplat'!“. Vytvořil se tak trochu bludný kruh: do programu se hlásí především cizinci, kteří nemají finanční prostředky - cizinec, který nedostane výpověď, nemá šanci se do projektu přihlásit – aby dostal výpověď, musí zaplatit. Když tedy tito lidé chtějí výpověď, jsou drženi v šachu a musejí si peníze půjčit. Často se tak paradoxně dostávají na hranici legality a dluhy, které mají, jím tímto jen narůstají.

Závěr

Je zřejmé, že něco není v pořádku, otázkou ale zůstává přesně co a kde je chyba? Je jednoduché opírat se o stále stejnou mantru úřadů – vše se děje podle zákona. Navíc díky roztržitosti kompetencí a minimální součinnosti nikdo z dotyčných institucí neví vše. Každý si hájí jen to, na co se má zaměřit, jakou část úkolu mu ukládají zákony. A této nesystematičnosti právě využívají společnosti zabývající se personálním leasingem. I v případě (spíš výjimečné) větší aktivity ze strany dotyčných úřadů ztroskotává jejich snaha o změnu na personálních kapacitách a téměř kouzelném zákonu „na ochranu osobních údajů“. I informace, které by šly poskládat do srozumitelného příběhu, tak nebývají často propojeny.

Jak zamezit rostoucí korupci, porušování základních lidských práv i pracovních podmínek či okrádání státu, když kontrolní mechanismus buď selhává, nebo je neúčinný? Navíc samotní aktéři – cizinci jsou v pozici, kdy se (často oprávněně) obávají mluvit veřejně. Za prvé se setkali s tím, že jim nebylo pomoheno, za druhé ví mnohdy o drsných následcích, které by přišly, kdyby promluvili. Je mylné se domnívat, že se všichni „dobrovolně“ vrátí do svých zemí. Konstatování, že se do situací, ve kterých jsou, dostali v souladu se zákonem nebo se měli hlasitěji bránit, zní, při znalosti situace a osobních příběhů dosti absurdně. Jistě, i ze strany cizinců došlo často k pochybením, která nejčastěji vyplývala z jejich zadlužení se a z minimálních znalostí prostředí i jazyka. Nicméně cizinci přicházeli, aby zvedali naši ekonomiku celé období rozkvětu, a na jejich očekávání o férovém přístupu ze strany státu a

zaměstnavatelů není přeci nic v nepořádku. Navíc je jedno, zda jsou to lidé z Vietnamu, Mongolska či Ukrajiny – jsou to lidé a náš stát by měl být státem právním.

Poděkování patří všem odvážným cizincům, kteří byli ochotni podělit se o osobní příběhy. Těmto lidem byla z pochopitelných důvodů pozměněna jména.

Lidovým novinám děkujeme za spolupráci na tomto článku.

Rozhovory pro tento článek probíhaly převážně v létě 2009.

Článek vznikl v rámci projektu "Migrační politika v krizi" Multikulturního centra Praha za podpory nadace Open Society Fund Praha.

O autorovi:

Autor se dlouhodobě zabývá tématem pracovní migrace a sleduje situaci ohledně agenturního zaměstnávání zahraničních pracovníků v České republice.